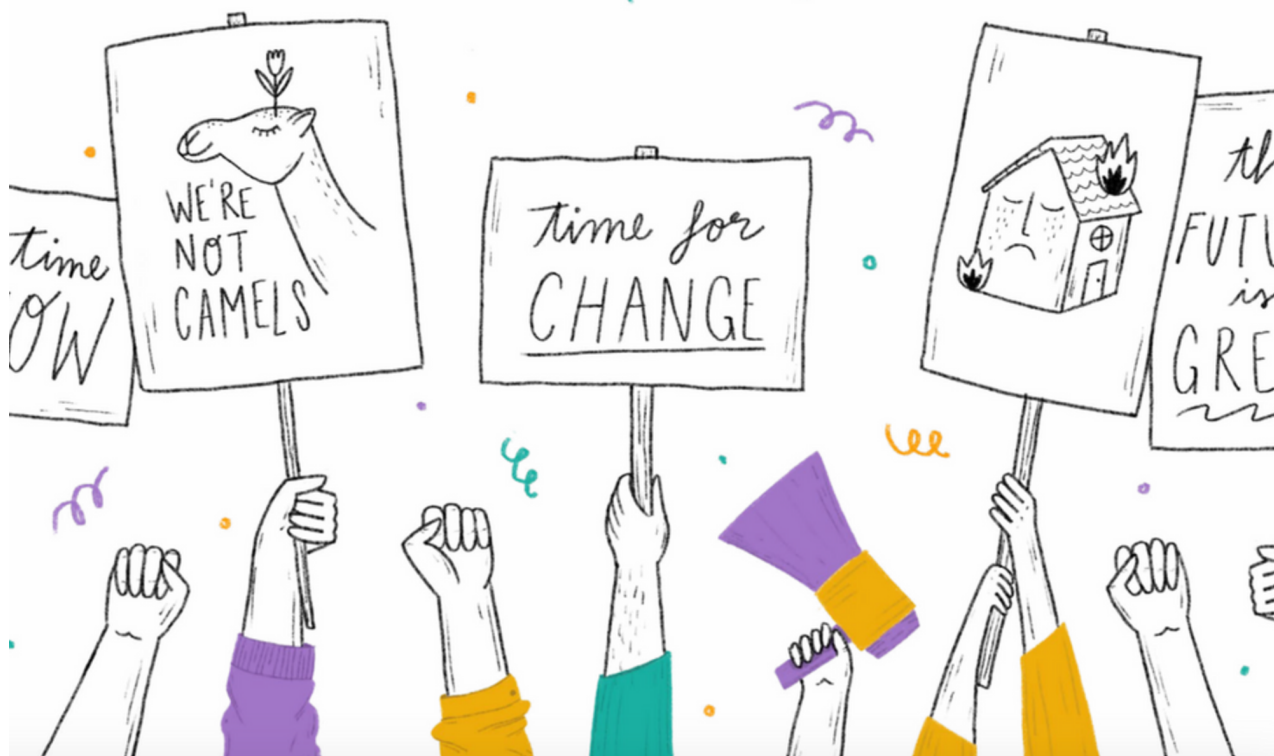

Klimatyczne Piekary

Rekomendacje
Młodzieżowej Rady Wodnej
dla miasta Piekary Śląskie

Autorzy/ki:

Młodzieżowa Rada Wodna pod nazwą „Klimatyczne Fale”

Koordinacja działań:

Dominika Cieślar, Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie

Korekta:

Jakub Kahul

Ilustracje:

Fred Gomes

Projekt i skład:

Agata Maciejewska

Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie (FKO) jest ogólnopolską organizacją prowadzącą działalność na rzecz zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska, odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji oraz przestrzegania praw człowieka i zasad ochrony środowiska w biznesie. Chcemy sprawić, by w gąszczu towarów i usług każdy mógł odnaleźć produkty wytworzone z poszanowaniem środowiska i godności pracowników, dlatego informujemy o tym, kto szyje nasze ubrania, jak kupić produkty żywnościowe bezpośrednio od rolnika czy gdzie szukać odpowiedzialnych producentów.

People & Planet to międzynarodowy projekt realizowany przez Fundację Kupuj Odpowiedzialnie wspólnie z ośmioma organizacjami partnerskimi z Europy i świata. Naszym celem jest podniesienie świadomości i dostarczenie odpowiednich narzędzi w zakresie zmniejszania konsekwencji zmian klimatycznych i niedoboru wody w Polsce i na świecie.

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej. Za jej treść wyłączną odpowiedzialność ponosi Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie i nie musi ona odzwierciedlać stanowiska Unii Europejskiej.

Kim jesteśmy?

Jesteśmy dziesięcioosobową grupą aktywnej młodzieży w wieku 16-20 lat z Piekar Śląskich. Od 2022 roku działamy jako Młodzieżowa Rada Wodna (pod nazwą Klimatyczne Fale) w ramach europejskiego projektu People & Planet, realizowanego w Polsce przez Fundację Kupuj Odpowiedzialnie.

Jesteśmy mocno związani z miastem, w którym żyjemy, dlatego zależy nam na tym, aby miejsce to było przyjazne zarówno dla mieszkańców, jak i dla naszej planety. Nasz region uległ ogromnym przeobrażeniom w okresie rewolucji przemysłowej – kopalnie, huty i elektrownie stały się nieodłącznymi elementami śląskiego krajobrazu, co wiąże się z licznymi wyzwaniem. Obecnie większość zakładów pracy zlikwidowano lub przekształcono do celów usługowo-biurowych. Jednak to właśnie wcześniejsza działalność przemysłowa przyczyniła się w głównej mierze do wodnych problemów naszego regionu. Wiele cieków zostało zdegradowanych wskutek wydobycia węgla lub źródła ich wyschły. Sytuacji nie pomaga położenie Śląska na głównym dziale wód (Wisła-Odra), ponieważ przez to lokalna sieć rzeczna jest rzadka.

Problemy z wodą dotyczą również samych Piekar Śląskich. Główna rzeka miasta – Brynicanie spełnia nowoczesnych standardów i oczekiwań stawianych przez rozwijające się piekarskie społeczeństwo. Mała ilość wód opadowych sprawia, że teren miasta często nawiedzany jest przez susze. Szczęśliwie dotychczas nigdy nie zabrakło nam wody w kranach. Jednak w dalszej perspektywie czasowej trudności z dostępem do wody, zwłaszcza w skali globalnej, będą się zwiększać. Szacuje się, że za 25 lat połowa mieszkańców Ziemi będzie mieszkać na obszarach dotkniętych niedoborem wody (1). Także Polsce grozi kryzys wodny – już teraz jesteśmy jednym z krajów Unii Europejskiej z najuboższymi zasobami wody pitnej na mieszkańca (2). Postępujące zmiany klimatyczne jeszcze pogłębią te wodne problemy.

W obliczu tych wyzwań chcemy jako Klimatyczne Fale informować o tym, jak istotne są zasoby wodne dla przetrwania naszej planety zarówno w skali globalnej, jak i lokalnej. Jest wielu ludzi, którzy nadal nie wiedzą, ile wody potrzeba do wyprodukowania przykładowo jednej pary jeansów albo ile wody można zaoszczędzić, wybierając prysznic zamiast kąpieli w wannie. Jesteśmy właśnie po to, by edukować i zwiększać świadomość w tym zakresie. Poprzez nasze kampanie, warsztaty i inne działania dążymy do tego, aby lokalna społeczność Piekar Śląskich stała się bardziej uwrażliwiona na kwestie związane z dostępnością wody. W końcu woda to nasz wspólny błękitny skarb.

1 Oficjalna strona projektu People & Planet, spot kampanijny *Woda jest przyszłością*, <https://waterofthefuture.org/campaign>, [23.09.2024].

2 GUS, *Polska na drodze zrównoważonego rozwoju. Raport 2020*, <https://raportsdg.stat.gov.pl/2020/cel6.html>, [23.09.2024].

Agenda 2030: Cele Zrównoważonego Rozwoju

Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, która została przyjęta w 2015 roku przez 193 państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), obejmuje 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) oraz powiązanych z nimi 169 zadań odnoszących się do sfery gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Ma charakter uniwersalny, horyzontalny i przede wszystkim koncentruje się na wyeliminowaniu nierówności i ubóstwa we wszystkich jego przejawach (3).

A/ Woda – wspólny błękitny skarb

Nasze działania skupiają się głównie wokół dwóch Celów Zrównoważonego Rozwoju. Są to kolejno: 6. Czysta woda i warunki sanitarne oraz 14. Życie pod wodą. Cel 6 ma za zadanie zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi, natomiast cel 14 skupia się na ochronie i zrównoważonym wykorzystywaniu oceanów, mórz i zasobów morskich.

Cele zawarte w Agendzie 2030 nie są obce młodzieży z Piekar Śląskich, która jest świadoma globalnych wyzwań. Dotychczasowe działania piekarskiej młodzieży w tym zakresie przyniosły już wymierne skutki. Miasto, jako trzecie w Polsce, otrzymało tytuł: „Miasto Przyjazne dla Sprawiedliwego Handlu”. Co więcej, na jego terenie kilkakrotnie przeprowadzono grę miejską „Globalne Piekary”, która była poświęcona w całości Celom Zrównoważonego Rozwoju. Czas jednak, aby pochylić się nad celami bezpośrednio związanymi z kondycją wód i rzek w Piekarach Śląskich.

Nieco więcej o celach w piekarskim kontekście:

6 - Czysta woda i warunki sanitarne: Obecnie problem ten nie dotyka w bezpośredni sposób Piekar, ale w niedalekiej przyszłości może to ulec zmianie. Jeśli nie zaczniemy należycie dbać o zasoby wodne, to czysta woda może stać się dobrem luksusowym. Kierując się zasadą, że lepiej zapobiegać niż leczyć, już teraz chcemy zwrócić uwagę na zagrożenia związane z dostępem do zasobów wodnych i ich jakością. W końcu nam, jako młodym ludziom, przyjdzie jeszcze długo z nich korzystać. Najważniejsza jest świadomość, dlatego prowadzimy kampanie edukacyjne m.in. na temat śladu wodnego i kondycji lokalnych wód oraz promujemy piekarską kranówkę.

14 - Życie pod wodą: Zależy nam na tym, aby wróciło ono do Piekar – do rzeki Brynicy, która obecnie nierzadko bywa porównywana do ścieku. Kiedyś była to majestatycznie meandrująca rzeka, która tworzyła liczne rozlewiska w trakcie wiosennych roztopów. Życie w niej kwitło, a ludzie korzystali z jej dobrodziejstw, m.in. kajakując. Niestety, na skutek rozwoju przemysłu została zanieczyszczona i uregulowana, a na jej biegu zbudowano zaporę. Był to wyrok dla biosfery rzeki. My jednak nie porzucamy nadziei i liczymy, że dzięki odpowiedniej edukacji oraz współpracy z lokalnymi władzami możemy zmienić oblicze Brynicy. W dalszej części proponujemy kilka rozwiązań.

3. Więcej o poszczególnych celach na stronie: <https://www.un.org.pl>, [23.09.2024].

B/ Wodne wyzwania Piekar Śląskich

Zanieczyszczenie wód

Jakość wód powierzchniowych w Piekarach Śląskich jest na niskim poziomie. Główna rzeka miasta, Brynica, nie spełnia żadnej klasy czystości wód. Zanieczyszczenie wody bierze się m.in. z uprzemysłowienia obszaru rzeki. Dodatkowym czynnikiem negatywnie wpływającym na stan Brynicy są sztuczne nawozy spływające do niej z pól uprawnych. Inny ciek wodny przepływający przez Piekary Śląskie, Szarlejka, zanieczyszczany jest już w sąsiednim Radzionkowie i Bytomiu, a do naszego miasta wpływa praktycznie jako ściek (4).

Ograniczone zasoby wodne

Na skutek działalności górniczej zwierciadło wód gruntowych piekarskiej ziemi uległo obniżeniu. Z tego powodu wyschły źródła potoków: Rów Dąbrówki i Cedron. Poziom wody w studniach także jest niski.

Infrastruktura wodno-ściekowa

Problem ten dotyczył miasta przede wszystkim w czasach poprzedzających budowę Oczyszczalni Ścieków Komunalnych „Południe”, która polepszyła stan rzeki Brynicy poniżej ujścia wody z oczyszczalni, jednak wciąż nie jest to poziom idealny. Innym wyzwaniem bezpośrednio związanym z infrastrukturą wodno-ściekową jest stan rurociągów, szczególnie tych zlokalizowanych w budynkach sprzed 1950 roku. Są one zardzewiałe, nierzadko brudzą wodę. Z tego powodu wiele osób, zwłaszcza starszych, wciąż niechętnie pije wodę z kranu.

4 Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, <https://planzagospodarowania.slaskie.pl/content/1287578584>, [23.09.2024].

C/ Dobre praktyki w obszarze wodnym

Przedstawiamy kilka przykładów dobrych praktyk w zakresie podnoszenia świadomości na temat zasobów wodnych, które mogą stać się inspiracją do dalszych działań w tym obszarze.

Oddolny społeczno-aktywistyczny kolektyw „Siostry Rzeki”

Do nagłośnienia kwestii związanych z dewastacją cieków wodnych potrzebni są ludzie, którzy będą głosem przyrody i staną w obronie bezbronnych rzek. Dobrym przykładem takich działań jest aktywistyczny kolektyw „Siostry Rzeki”, założony w 2017 roku przez Cecylię Malik – krakowską artystkę i aktywistkę. Głównym celem tej grupy jest zwrócenie uwagi społeczeństwa w Polsce na problem niszczenia i zanieczyszczania rzek. Kolektyw dąży do stopniowego odzyskiwania zasobów wodnych dla mieszkańców miast i wsi. „Siostry Rzeki” prowadzą kampanie edukacyjne, organizują manifestacje, artystyczne akcje, rozmawiają z mieszkańcami, wysłuchują problemów, spotykają się z lokalnymi władzami i wreszcie proponują konkretne rozwiązania dotyczące zachowania naturalności rzek. Jedne z bardziej znanych akcji kolektywu to protest przeciwko zbiornikowi Kąty-Myscowa i konsultacje społeczne z mieszkańcami Myscovej, a także artystyczna wystawa pt. „Nie zatrzymasz rzeki” (5).

Kampania Wodociągów Warszawskich „Smakuj życie!”

Wodociągi Warszawskie w ramach kampanii „Warszawska kranówka” zachęcają mieszkańców do sięgania po wodę z kranu. W 2023 roku hasło przewodnie brzmiało „Smakuj życie!” (6). Poprzez swoją akcję wodociągowcy przekonują, że picie kranówki jest nie tylko zdrowe – warszawska woda jest bogata w magnez i wapń – ale też ekologiczne i ekonomiczne. Wodociągi Warszawskie proponują również skosztowanie kranówki uczestnikom letnich wydarzeń miejskich, takich jak koncerty, pikniki czy imprezy sportowe, przywożąc ją tam beczkowozami. A dla spragnionych wiedzy przygotowano specjalną stronę internetową www.warszawskakranowka.pl, na której można znaleźć informacje o źródłach wody w Warszawie, jej jakości i procesach uzdatniania oraz porady dotyczące korzystania z niej w zrównoważony sposób.

5 Więcej o „Siostrach Rzekach”: <https://siostryrzeki.wordpress.com>, [23.09.2024].

6 <https://www.mpwik.com.pl/view/smakuj-zycie---nowa-kampania-wodocigow-warszawskich>, [23.09.2024].

Działania Młodzieżowej Rady Miasta Piekary Śląskie we współpracy z Klimatycznymi Falami

Młodzieżowa Rada Miasta Piekary Śląskie nie jest obojętna na znaczenie wody, dlatego zainicjowała stworzenie krótkiego filmiku, który promuje picie piekarskiej kranówki. Dodatkowo na przełomie marca i kwietnia 2023 roku młodzieżowi radni przeprowadzili ekokampanię w mediach społecznościowych dotyczącą wodnych i zielonych terenów na obszarze miasta. W trakcie kampanii zostały zorganizowane konsultacje społeczne (wraz z fundacją FEIO), w których młodzi i starsi mieszkańcy miasta mogli wyrazić swoje zdanie na temat stanu przyrody w Piekarach Śląskich. Wyniki pokazują, że mieszkańcy cenią tereny zielone – takie jak Kopiec (46 głosów), Kalwaria (16 głosów) i Park w Kamieniu (13 głosów) – za ich walory przyrodnicze, możliwość wypoczynku oraz spokój. Najczęściej wymieniane pozytywne aspekty tego rodzaju miejsc to ładne widoki, obecność ławeczek, place zabaw i śpiew ptaków. Mieszkańcy zgłosili jednak też potrzebę wprowadzenia różnych zmian, takich jak więcej śmietników, drzew, ławek oraz częstsze sprzątanie. Proponują również ochronę terenów zielonych, lepsze wyznaczenie ścieżek i stworzenie nowych miejsc do wypoczynku z dala od ruchu samochodowego. Kampanię zakończyła akcja „Ogarnij się”, czyli wielkie sprzątanie miasta przez młodzież i chcących się przyłączyć mieszkańców.

Podczas letniego pikniku w 2023 roku młodzież z Klimatycznych Fal i innych organizacji zorganizowała wodne stoisko dla dzieci (8-10 lat), na którym można było wykonać własne przypinki tematycznie związane z wodą. W trakcie praktycznych warsztatów dzieci dowiadywały się więcej o śladzie wodnym i sposobach na oszczędzanie wody. Zdobytą wiedzę mogły przekazać rodzicom i tym samym zwiększyć ich świadomość (7).

Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Piekarach Śląskich

Co miesiąc do oczyszczalni ścieków przyjeżdża niezależna zewnętrzna firma, która dokonuje pomiarów i sprawdza, czy woda jest oczyszczana w odpowiedni sposób. Dodatkowo 2-3 razy w tygodniu przedsiębiorstwo wodociągowe przeprowadza własne kontrole. Opracowane wyniki są później dostępne online (8), dzięki czemu każdy mieszkaniec może znaleźć bieżące dane. O wszystkich awariach i przerwach w dostawie wody piekarskie wodociągi informują w swoich mediach społecznościowych. Biorąc pod uwagę, że żyjemy w dobie Internetu, jest to skuteczne rozwiązanie na szybki przekaz informacji wśród mieszkańców.

7 Relacja z wydarzenia na Facebooku MDK2 Piekary Śląskie, <https://www.facebook.com/MDK2piekaryslaskie/posts/pfbid0L1EYRHfboAgLyGddDtUnoTV6Vdvf8UVyKc3qEHktQC57tPpSypJQokyc7HWzZX2aI>, [23.09.2024].

8 <https://www.mpwik-piekary.pl/jakosc-wody-piekary>, [23.09.2024].

D/ Lokalny kontekst – obserwacje

Lokalna polityka w Piekarach Śląskich wykazuje aktywność w obszarze wsparcia dla Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) oraz działań związanych z gospodarką wodną. Jednak choć podejmowane są już pewne inicjatywy, istnieje potencjał do zwiększenia ich zakresu.

Należy podkreślić, że coraz szybciej postępujące zmiany klimatyczne wymagają zdecydowanego i skoordynowanego podejścia na szczeblu lokalnym. Lokalne działania mają bowiem nie tylko znaczenie adaptacyjne, ale mogą też wpływać na globalne aspekty związane z kryzysem klimatycznym. W związku z tym istotne jest kontynuowanie i wzmacnianie programów na rzecz zrównoważonego rozwoju i ochrony zasobów wodnych w ramach gminy Piekary Śląskie.

W celu efektywnego przeciwdziałania zmianom klimatycznym i ich negatywnym konsekwencjom gmina powinna wspierać projekty mające na celu poprawę efektywności energetycznej, rozwijanie transportu ekologicznego czy propagowanie praktyk przyjaznych dla środowiska. Ponadto kontynuacja inwestycji w rozwój infrastruktury wodno-ściekowej oraz edukacja mieszkańców na temat racjonalnego korzystania z zasobów wodnych może przyczynić się do bardziej zrównoważonego zarządzania miastem i społecznością lokalną.

Piekary Śląskie już podejmują kroki w kierunku zrównoważonego rozwoju i ochrony zasobów wodnych, ale istnieje potencjał do wzmocnienia tych działań, co przyczyni się do budowania bardziej zrównoważonego i odpornego społeczeństwa lokalnego w dobie szybko postępujących zmian klimatycznych.

Rekomendacje Klimatycznych Fal

Dla placówek edukacyjnych, organizacji społecznych, aktywistów/ek i lokalnej społeczności:

- Przeprowadzenie kampanii informacyjnej zwiększającej świadomość na temat sytuacji wodnej w Piekarach Śląskich, ze szczególnym zwróceniem uwagi na fakt, że to nie Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Piekarach Śląskich jest odpowiedzialne za złą kondycję lokalnych rzek, ale zakłady produkcyjne zanieczyszczające wody i ludzie zaśmiecający ciekły wodne.
- Zachęcanie lokalnej społeczności do racjonalnego korzystania z wody: m.in. większego odzyskiwania deszczówki, zrezygnowania z częstych kąpieli w wannie, niepodlewania – zwłaszcza latem – trawników, robienia zakupów na lokalnych targach – ograniczając tym samym ślad wodny i węglowy.
- Regularne sprzątanie wałów Brynicy – w myśl zasady, że rzeka to nie tylko woda, ale również jej otoczenie, czyli wszystko to, co znajduje się naokoło i w pobliżu niej.
- Zorganizowanie wodnych spływów rzeką Brynicą wraz z prelekcjami na temat kondycji rzek w Piekarach Śląskich i innych regionach Polski.

Dla jednostek samorządu terytorialnego:

- Objęcie szczególną ochroną Bekasowej Łąki, będącej naturalnym obszarem nad rzeką Brynicą, który nie został (jeszcze) przekształcony w wyniku działalności człowieka. To cenne przyrodniczo miejsce, wyróżniające się różnorodnością gatunków, głównie ptaków i owadów, jest zdecydowanie warte specjalnej ochrony i zabezpieczenia na wypadek, gdyby prywatne przedsiębiorstwa i deweloperzy chcieli ingerować w ten teren dla swoich zysków. Korzystne dla tego obszaru byłoby wpisanie go do programu Natura 2000, tak aby zapewnić mu ochronę przed niepożądanymi działaniami osób trzecich.
- Modernizacja systemu rur wodno-kanalizacyjnych, większe inwestycje i dodatkowe finansowanie dla miejskich oczyszczalni ścieków.

Podsumowanie

Stan zasobów wodnych w Piekarach Śląskich poprawił się w porównaniu do sytuacji sprzed 50 lat, jednak wciąż istnieją poważne wyzwania związane z jakością wody, szczególnie w przypadku rzeki Brynicy. Zanieczyszczenia wód wynikają głównie z przemysłowej historii regionu, a zwłaszcza działalności górniczej, która przyczyniła się do zniszczenia wielu cieków wodnych i obniżenia poziomu wód gruntowych. Dostęp do ograniczonych zasobów wodnych w regionie może być dodatkowo utrudniony w przyszłości przez susze związane ze zmianami klimatu. Modernizacja systemu rur oraz dwóch stacji oczyszczania ścieków to dobry krok w kierunku poprawy lokalnej infrastruktury wodno-ściekowej. Problemem nadal pozostaje stan rurociągów w niektórych budynkach, co niestety negatywnie wpływa na jakość wody w kranach.

Aktywiści i aktywistki z Klimatycznych Fal podejmują konkretne inicjatywy, skupiając się na Celach Zrównoważonego Rozwoju związanych z wodą. Edukacja społeczności lokalnej na temat gospodarki wodnej i zmian klimatycznych stanowi główny element ich aktywności. Konieczne jest kontynuowanie i wzmocnienie działań lokalnych w zakresie ochrony zasobów wodnych, zwłaszcza w kontekście kryzysu klimatycznego. Renaturalizacja rzeki Brynicy oraz ochrona niezagospodarowanych obszarów wzdłuż jej biegu to inne ważne aspekty przyszłych działań.

Promowanie piekarskiej kranówki, odpowiedzialnej gospodarki wodnej w domu oraz większego odzyskiwania deszczówki stanowią najważniejsze rekomendacje dla lokalnej społeczności.

Podsumowując, aktywność młodzieży oraz działalność podejmowana w obszarze ochrony zasobów wodnych w Piekarach Śląskich są ważne i stanowią fundament dla przyszłych wysiłków, mających na celu zrównoważone zarządzanie wodą w regionie. Edukacja społeczeństwa oraz skoordynowane działania lokalnych władz są kluczowe dla osiągnięcia Celów Zrównoważonego Rozwoju związanych z wodą.

